

Rhodesia i efterkrigstiden, hvor hendes bedstefar fik arbejde i stålminerne. Dette muliggjorde en hjemkomst og et huskøb i Emdrup, der dannede rammerne for Plambechs eget liv. I dag følger Plambech den modsatrettede bevægelse: kvinder, der migrerer mod Europa for at skabe muligheder for deres børn. Men hvor kolonitidens migration blev understøttet af imperiale strukturer, foregår nutidens under skærpede grænser og voksende politisk modvilje. Den historiske parallel gør uligheden konkret.

Global sex er et eksempel på, hvordan litterære valg og komposition kombineret med dybdegående empiri kan fungere som analyse i sig selv. Bogen står som et stærkt indspark i debatten om sexarbejde og migration ved konsekvent at nægte at reducere kvinderne til ofre eller entydige kategorier. Den minder os om, at antropologiens styrke ikke nødvendigvis ligger i eksplicit teoretisk kompleksitet, men i evnen til at indgå i relationer med de mennesker, vi studerer – og i at lade deres fortællinger stå med en klarhed, der hverken moraliserer eller romantiserer.

Maria Koizumi Lindhardt
Ph.d.-studerende

Institut for Kommunikation, Københavns Universitet

STINE GRØNBÆK JENSEN: Livtag med fortiden. Når børnehjemsbørn erindrer. Aarhus Universitetsforlag 2022. 372 sider. ISBN 978 87 7219 314 4. Pris: 299,95 kr.

Som med 'prygleraffæren' i slutningen af 1960'erne rejses der jævnligt sager om kritisable forhold, der kortvarigt er i det offentliges søgelys for herefter at glide tilbage i glemsel, mens forholdene forbliver mere eller mindre uændrede (s. 317).

Sådan skriver Stine Grønæk Jensen i epilogen til sin uheldigvis noget så relevante bog *Livtag med fortiden*. Siden årtuskiftet har flere forskellige sager, der portrætterer kritisable forhold, fået mediernes opmærksomhed. I 2021 kom dokumentaren *Nødråb fra børnehjemmet*, i 2024 den omtalte dokumentar *Et helvedes børnehjem*. I 2025 dækkede blandt andre *Frihedsbrevet* problematiske forhold såsom økonomisk svindel, bandemedlemmer, der bijobbede som pædagoger, og tvivlsomme bagmænd, der drev botilbud. Men på trods af det betydelige vidnesbyrd, som de mange sager, der ser dagens lys, udgør, lader det til, at vi som samfund lader den vigtigste pointe passere forbi os. Men det gør Grønæk Jensen ikke, for som hun følger den ovennævnte sætning op med: "For øjnene af os formes mennesker, som livet igennem bærer deres erfaringer med sig, og som måske engang på passende afstand af det hændte vil hæve deres stemme

og endelig blive hørt” (s. 317). Netop hvordan erfaringer *erindres* af tidligere børnehjemsbørn i årtierne efter 2. verdenskrig, er bogens omdrejningspunkt.

I bogens introducerende del bliver de centrale temaer kridtet op. Læseren bliver introduceret til omdrejningspunktet for det antropologiske feltarbejde, bogen bygger på: Danmarks Forsorgsmuseum i Svendborg. Dernæst bliver vi introduceret til det, som kan synes uundgåeligt for mange tidligere børnehjemsbørn i løbet af deres senere liv – aktivt at skulle arbejde med sine erindringer fra dengang, man boede på børnehjem. Bogen arbejder med tre centrale erindringsformer: 1) Autobiografiske erindringer: arbejdet med vores erindringer gennem de historier, vi fortæller andre og os selv. 2) Delte erindringer: de fortællinger, vi deler med andre i sociale fællesskaber om en fælles fortid. 3) Kropslige erindringer: de rutiner og sanseindtryk, erindringer har medført.

Dernæst sætter forfatteren erindringsarbejdet hos de tidligere børnehjemsbørn fra efterkrigstiden i kontekst af den meget omtalte sag om Dreng- og Skolehjemmet Godhavn, som i 2019 kulminerede med en officiel undskyldning på vegne af Danmark fra den dengang nyvalgte statsminister Mette Frederiksen til de drenge, der måtte leve med det massive svigt og det misbrug, som de oplevede på Godhavn. Netop denne sag og Landsforeningen Godhavnsdrengenes kamp for at få en officiel undskyldning af Danmark er et gennemgående tema i bogen. Det er det, da sagen udover at give tidligere børnehjemsbørn i efterkrigstiden en politisk stemme i den offentlige debat, de ikke førhen har haft, gør det muligt for disse tidligere børnehjemsbørn at holde deres erindringer op imod det, der nu har taget fysisk form i den brede offentlighed: Godhavn. Dermed skabes der grobund for, at disse erindringer, der førhen har været henvist til sind og krops mørkeste afkroge, nu kan arbejdes med mere aktivt, og Godhavn begrebsliggøres hermed som et specifikt ’erindringssted’. Løbende videreudvikler Grønbæk Jensen sit erindringsmæssige begrebsapparat med udgangspunkt i fællestræk fra de tidligere børnehjemsbørns erindringer. Hun præsenterer blandt andet læseren for ’sorgløse erindringer’, der dækker over erindringer fra børnehjemstiden, der har karakter af manglende kærlighed og omsorg, og ’slægtsløse erindringer’, der beskriver en erindringsmæssig uvished angående ens familiemæssige ophav. I forlængelse heraf præsenteres også ’hjemløse erindringer’, der dækker over den erindringsmæssige erkendelse af ikke at høre til noget sted. De erindringer, der ikke nødvendigvis har plads i de tidligere børnehjemsbørns autobiografiske erindringer, men som stadig har en signifikans, begrebsliggør hun som ’fragmenterede erindringer’. Mange tidligere børnehjemsbørn har også en del erindringer, hvis spor med årene er udvisket – dette italesættes som ’spørløse erindringer’. Når tidligere børnehjemsbørn præsenterer andre for deres ubehagelige erindringer, oplever de nogle gange, at folk sår tvivl om disse

erindringer, så disse erindringer bliver til 'mistænkeliggjorte erindringer'. De erindringer, der for de tidligere børnehjemsbørn indikerer, at de er anderledes, præsenteres som 'stigmatiserende erindringer'.

I bogen møder vi løbende forskellige mennesker, der har det tilfælles, at de alle har boet på børnehjem i efterkrigstiden. Mange af dem deler forfærdelige oplevelser, der har sat dybe spor i dem: omsorgssvigt, vold (både psykisk og fysisk) og seksuelt misbrug. Men vi møder også skæbner, der blev skånet. Folk med en opvækst på børnehjem, som de er meget taknemmelige for, og som har dannet grobund for livslange relationer med dem, som var deres omsorgspersoner på børnehjemmet dengang. Netop dette bliver understreget som en vigtig pointe at få med, hvis man ønsker at skabe et retvisende billede af det landskab af erindringer, de tidligere børnehjemsbørn udgør. Sideløbende med at vi bliver præsenteret for disse forskellige individer og deres oplevelser, analyserer Grønbæk Jensen nøgternt deres erindringsarbejde, hvordan de søger mod erindringsfællesskaber både i foreninger og i Facebook-grupper, og hvordan dette påvirker deres erindringsarbejde, samt hvilke specifikke erindringspraksisser deres erindringsarbejde udgør. Grønbæk Jensen inviterer løbende en håndfuld tænkere til at bistå sig i sin erindringsanalyse, hvilket spænder fra Daniel Miller og Ida Wentzel Winther til Maurice Merleau-Ponty og Signe Howell. Hun trækker blandt andet på Millers "objektiveringsprocesser", et begreb, der forklarer den formning af selvet i hjemmets indretninger og praksisser, der sker, og drager parallel til erindringsarbejde som en objektiveringsproces: Det er, når erindringer tager form af narrativer eller ydre form af materielle objekter, at man kan interagere med dem. Ligeledes inddrager hun Winthers begreb "hjemliggørelse", hvortil hun bruger en af sine egne informanternes erindringer som analytisk modstykke – fra der, hvor vedkommende boede, før vedkommende endte på børnehjem – det kunne hun passende have kaldt "uhjemliggørelse". Grønbæk Jensen trækker i bogen løbende på Merleau-Ponty, især i forhold til erindringer af kropslig karakter, men bruger ligeledes hans forståelse af "perception" netop til at beskrive, hvordan erindringer danner forståelser. Hun bruger også blandt andet Signe Howells begreb "slægtsgørelse (kinning)", der rammesætter slægt som en praksis, der gøres, fremfor en biologi, der definerer, og er udvundet fra hendes forskning baseret på adoptivforældres inklusion af adoptivbørn i familien. Grønbæk Jensen operationaliserer begrebet i en analyse af sine informanternes erindringer angående manglende tilknytning til deres biologiske ophav, og hvordan dette leder til forsøg på at slægtsgøre ustabile relationer med mennesker fra barndommen.

De empiriske beskrivelser af de erindringer, man som læser bliver præsenteret for, og de antropologiske analyser af disse erindringer er både rigt og dyb-

degående, og netop de empiriske analyser er bogens mest signifikante bidrag til antropologien. Det er bidrag i forhold til yderligere forskning, der berører individer, der har boet eller stadig bor i det, der i dag hedder børne- og ungehjem, hvor erindringer spiller en analytisk konceptuel rolle, men ligeledes også til antropologisk forskning mere generelt, der konceptuelt vedrører erindring. Ydermere er et betydeligt bidrag ligeledes, hvordan forfatteren formår at skabe bro mellem et rigt teoretisk grundlag, og hvordan dette kan forstås i analyser af erindringer. Grønbæk Jensen udarbejder ligeledes et fremragende begrebsapparat til empirisk at beskrive erindringer, som andre forskere kan trække på for at drage empiriske paralleller, og netop her er der rent akademisk overladt noget til fantasien. Disse forskellige former for italesættelse af erindringer fungerer nemlig mest af alt som redskaber til empirisk beskrivelse fremfor som begreber, der kan operationaliseres til erindringsmæssige analyser.

Men ikke desto mindre formår Grønbæk Jensen ikke bare at analysere, hvordan erindring bliver gjort, men ligeledes hvilken kraft erindring kan have. Bogen formår derved at præsentere dybdegående, ærlige og nuancerede empiriske analyser af tidligere børnehjemsbørns erindringer, og hvilken indflydelse disse erindringer har haft.

Shahan Haji

Erhvervs-ph.d.-studerende

Pædagogisk antropologi, Lefvællesskabet MerVib og Aarhus Universitet